

SPRÁVA O KOLOKVIU O J. A. KOMENSKOM V UHERSKOM BRODE

V dňoch 3.—5. októbra 1989 sa konalo v Uherskom Brode už 16. medzinárodné komeniologické kolokvium na tému *J. A. Komenský a antická kultúra*, za účasti komeniológov a iných odborníkov z Čiech, Moravy, Slovenska, NDR, SRN, Holandska, Fínska, Španielska, ZSSR, ba dokonca i Brazílie, ktorí majú ku Komenskému nejaký vzťah.

V porovnaní s minuloročným kolokviom, pri približne rovnakom počte pozvaných — takmer stovky — bola účasť citeľne slabšia, čo treba najviac pripísať dosť neskorému termínu. Zvolená široká a dodnes dosť málo preskúmaná problematika bola rozdelená do týchto tematických okruhov: *Humanizmus a reformace ve vztahu k antice*, *Humanismus a reformace v českých zemích a na Slovensku*, *Komenského znalosti dědictví antické kultury*, *Antická filozofie a filozoficko-metodologická východiska v díle Komenského*, *Pedagogický systém Komenského a antika*, *Antika ve výstavbě literárního díla u Komenského* a *Vztah Komenského k jednotlivým autorům*.

Vlastný program kolokvia otvoril K. Floss zo Sázavy referátom *Humanismus a reformace ve vztahu k antice*. Mnohé koncepcie a metodologické riešenia vzťahu medzi antikou a kresťanstvom, ktoré smerovali od K. Burdacha, F. Nietzscheho, W. Jägera, F. Novotného, H. G. Gadamera po M. Kopeckého, A. Molnára a i., ktoré naznačil, ďalšie referáty skonkretizovali iba sčasti.

J. Nechutová z Brna vo svojom koreferáte *Humanismus před humanismem* sa snažila zachytiť typy „návrátov“ k antickej tradícii, ako sú karolínska renesancia, otonský návrat, humanizmus 12. stor. a petrarkovský humanizmus. D. Škovič z FFUK v Bratislave sa predstavil diskusným príspevkom *Rozvoj humanizmu v bardejovskej mestskej škole*. O tento rozvoj sa zaslúžili najmä dvaja rektori tejto latinskej školy: V. Ecchius a L. Stöckel. M. Kopecký z FF UJEP v Brne vo svojom príspevku *Humanismus a reformace v českých zemích* vymedzil humanizmus ako jednu variantu renesančnej kultúry vo vzťahu ku stredoveku, maniérizmu a k baroku. Kultúrnu klímu prvej tretiny 16. stor. v Uhorsku podstatne poznamenanú Erazmom Rotterdamským vylíčil M. Hamada z Múzea školstva a pedagogiky v Bratislave vo svojom koreferáte *Humanismus a reformácia na Slovensku vo vzťahu k antike*. J. Čach z FFUK v Prahe svoj koreferát venoval významu humanizmu, reformácie a protireformácie vo formovaní „filozofie národnej výchovy“. J. Hošna z tej istej fakulty predniesol referát s názvom: *Husitství, reformace-humanismus (pokus o genezi z charakteristických hlavných rysů české literatury humanismu)*. Na tento referát nadväzujú diskusné príspevky V. Viktoru z Plzne: *Poznámky k charakteru českého humanismu*, V. Cekatou z Okresného archivu v Přerove *Olomoučtí humanisté v 1. pol. 16. stol.* a J. Macka zo Státního oblastního archivu v Litoměřicích *Humanističtí profesori v Litoměřicích*. J. Pešková z Ústavu čs. dějin v Prahe uzatvára tento tematický okruh diskusným príspevkom nazvaným *Antická filozofie ve výuce filozofie na artistické fakultě pražské university na přelomu 16. a 17. stol.*, z ktorého

sme sa dozvedeli, že vtedy sa hlavne vykládali Aristoteles, Porfýrios a Ramova logika.

Vo svojom hlavnom referáte *Komenského znalosti dedičtvi antickej kultúry* M. Steiner z PÚ JAK v Prahe poukázal na pozoruhodnú šírku Komenského vedomostí o antických autoroch a antickej mytológii na jednej strane, avšak na druhej strane ešte ostáva preskúmať, nakoľko tieto vedomosti pochádzajú z priameho čítania. Potvrdením Komenského vcelku pozitívneho vzťahu — napriek niektorým počiatočným výhradám — bol i koreferát M. Kyrálovej taktiež z PÚ JAK *Četba antických autorů na školách v době Komenského*, ako aj koreferát J. A. Bibilejšviliho z Batumu (Gruzínsko) *Komenského poznanie antickej kultúrneho dedičtva*, prednesený v ruštine.

Prvým referátom predstavujúcim J. A. Komenského ako dediča antickej filozofie bol koreferát J. Peškovej z FFUK v Prahe s názvom *Recepce a místo antickej filozofie při formování pansofické myšlenky*. P. Floss z Muzea J. A. Komenského v Uherskom Brode prišiel vo svojom príspevku *Antické paradigma a dílo J. A. Komenského* s odvážnou myšlienkou, že Komenský začal pracovať so štruktúrou, že bol teda štrukturalistom „avant la lettre“. Kto by si ďalej pomyslel, že i na Ústave hlavného architekta v Prahe sa môže nájsť komeniológ, a to v osobe A. Doležala, ktorý zaujal veľmi podrobne spracovaným Komenského systémom kategórií. R. Tvrďá z Brna, pravdepodobne najmladšia účastníčka kolokvia venovala svoj koreferát vzťahu Komenský — Augustín (*Aurelius Augustinus v Konzultaci*), v ktorom vyšla z výsledkov svojej diplomovej práce. Vzťah Komenského k inému autorovi, Senecovi, jeho pravdepodobne najobľúbenejšiemu antickej filozofii bol predmetom príspevku V. Soudílovej z PÚ JAK. S. Zajíček z Muzea J. A. Komenského v Uherskom Brode porovnal pojem substancie u Aristotela a Komenského. Neoddeliteľnou súčasťou Komenského systému je, ako sa vie, politika. P. Rohl z Ostravy sa v tomto zmysle podujal porovnať Komenského a Machiavelliho.

Keď už je reč o Komenskom ako filozofovi, zaznamenali sme dve významné absencie: jednu žijúceho autora S. Sousedíka, ktorý z objektívnych dôvodov nemohol prísť svoj príspevok predniesť (*Humanismus v české filozofii od poloviny 15. stol. až do doby Komenského*), druhú nežijúceho autora, ktorým je J. Patočka. Možno ho pokladať sa vyváženého znalca tak antickej filozofie, ale aj Komenského. V tomto zmysle bol nap. celkom možný referát, ktorý by bol býval vyložil Patočkovu interpretáciu Komenského filozofie, alebo by bol s ňou polemizoval, o tom, že niet jediného českého filozofa, ktorého by Komenský nebol poznal ani nehovoriac.

E. A. Ablajev z Andižanu [Uzbekistan], ktorý nebol v Uherskom Brode po prvýkrát, sa vo svojej prednáške, prednesenej rusky *Komenského pedagogický systém a starovek*, pokúsil nájsť nejaké styčné body a analógie (o preniknutí Komenského učenia do týchto končín Ázie nemôže byť ani reči), medzi mysliteľmi Strednej Ázie (Horesmí, Dechlevi, Farabi, Bedil a i.) a Komenským. B. Uher z Prahy vo svojom referáte *Mravní výchova u J. A. Komenského a stoická etika* ukázal, že hlavnými zdrojmi Komenského etiky boli antickej autori (Cicero, Horatius), avšak na rovine prakticko-morálnej sa „učiteľ národov“ riadil tradíciou Jednoty bratskej. V. Mišurcová z Prahy sa zamerala na *Prvky antikvy v systému předškolní výchovy J. A. Komenského*.

J. A. Komenský sa pokúšal písať i dialogickým štýlom, aj keď nie s veľ-

kým úspechom, čo bolo predmetom koreferátu J. Matlovej z PÚ JAK: *Diaglogická forma v Komenského Pansofii*. D. Kožmínová z Brna sa vrátila ku vzťahu Komenského k Cicerovi taktiež na základe jeho pansofických prác. *Odras antiky v Komenského tvorbe ve vlasti, zejména ve spisech útěšných* bol názov koreferátu H. Bočkovej z FF UJEP. Z tej istej fakulty prišla i M. Horáková, ktorá vo svojom diskusnom príspevku hovorila o antike v beletrii o Komenskom. R. Brtáň zaujal nielen svojim rečníckym výkonom na svoj vek (82 r.), ale aj odvážnymi tvrdeniami, ako ukázala diskusia, reagujúca na jeho referát: *Málo známe vztahy Komenského k slovenskej literatúre*.

V záverečnej fáze programu ešte vystúpili J. Beneš z PÚ JAK (*Antické ohlasy v mírové výzvě J. A. Komenského „Votiva acclamatio“*), Z. Kožmín z Brna (*Komenského transformace antické mytologie* a J. Stormbom z Fínska (*Die Schul-organisation im schwedischen Reich (Schweden, Finland, Estland) im 17. Jahrhundert*).

Záverom tohtoročné kolokvium presvedčivo ukázalo, že Komenský nebol na rozdiel od niektorých ortodoxných reformátorov, apriórne nepriateľom antiky, že pochopil, že stáročná múdrosť, ktorú antická filozofia obsahuje, nemôže byť v rozpore s kresťanstvom. Tento Komenského vzťah k antike je príkladom ešte (alebo hlavne) aj pre nás. Odprednášané referáty a diskusné príspevky budú uverejnené v Zborníku ako samostatná príloha k časopisu vydávaného Muzeom JAK v Uherskom Brode *Studia Comeniana et Historica* a dostupné aj prostredníctvom PNS za cenu jedného čísla.

Jozef Sivák